

The Role of Supporting Ecotourism Development and Its Effects on Local Communities, A case study of Rural Areas in Eastern Mazandaran Province

Ahmad Rezaei¹, Sadegh Salehi² , Zahra Khoramian³

1. Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

E-mail: arezaiim@yahoo.com

2. (Corresponding Author) Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

E-mail: s.salehi@umz.ac.ir

3. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

E-mail: Zahra.khoramian68@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

2 June 2025

Received in revised form:

29 August 2025

Accepted:

5 October 2025

Available online:

10 November 2025

Keywords:

Ecotourism,
Natural attractions,
Cultural and historical
attractions,
Accommodation,
Social and
Cultural acceptance.

ABSTRACT

The primary objective of this study is to examine the role of support for ecotourism development and its impacts on rural areas in eastern Mazandaran province. This research follows a quantitative approach and employs a survey method with a descriptive-explanatory perspective. The statistical population consists of three rural districts, Behshahr, Neka, and Galugah, where, based on Cochran's formula, 384 individuals were selected using a cluster sampling method. Data were collected through researcher-designed questionnaires based on a Likert scale and analyzed using SPSS software (version 22). The findings indicate that the local community is highly positive toward ecotourism. They are well aware of ecotourism initiatives' social, economic, and environmental consequences and recognize both the positive and negative impacts. Furthermore, the level of community support for ecotourism development is remarkably high. Lastly, based on the DAS model, the feasibility of ecotourism development in the region is significant. The evolving nature of tourism necessitates that destinations adapt to these changes for their survival. Recognizing and responding strategically to environmental transformations is crucial for their sustainability. More than ever, these destinations require effective strategic and interactive planning with their surroundings. Those that can effectively seize emerging opportunities while mitigating potential threats will have a promising future in attracting tourists.

Cite this article: Rezaei, A., Salehi, S., & Khoramian, Z. (2025). The Role of Supporting Ecotourism Development and Its Effects on Local Communities, A case study of Rural Areas in Eastern Mazandaran Province. *Human Geography Research Quarterly*, 57 (3), 141-158.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2025.381909.1008735>

© The Author (s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

In one definition, ecotourism is considered a tool for protecting natural areas through income generation, environmental education, and local people's participation (both in the decision-making process related to appropriate development and in the field of related benefits). The main objective of this study is to investigate the role of supporting ecotourism development and its effects on rural areas in eastern Mazandaran province.

Methodology

This study is a quantitative research and was conducted using a survey method and a descriptive-explanatory approach. The statistical population includes three rural districts of Behshahr, Neka, and Galugah in eastern Mazandaran province. For sampling, 384 people were selected based on the Cochran formula and cluster sampling method. The basis of clustering in this study is to pay attention to the criterion that a region that is partly in the coastal area and a large part in the mountainous area, and at the same time, also benefits from the beautiful attractions of the plain area. At the same time, according to the level of measurement of variables, sampling was carried out at 2 levels village and individual. A) Level 1 sampling; in the first stage, out of a total of 14 rural districts located in the east of Mazandaran province, 3 rural districts were selected, one rural district in the mountainous climatic regions, one rural district in the plain regions, and one rural district in the coastal regions, and they are from three different counties. B) Level 2 sampling; at this level, it was related to the level of measurement of variables at the individual level and was related to the variable "attitude towards the effects of ecotourism." One village was selected as a sample from each rural district. Research information was collected through researcher-made questionnaires on a Likert scale in the spring of 2019 at 15 villages in the eastern regions of Mazandaran province. Data were collected using researcher-made questionnaires on a Likert scale, and data analysis was performed using SPSS version 22 software.

Results and discussion

The results of the study show that the attitude of the local community towards ecotourism is quite positive, and the local community is aware of the social, economic, and environmental consequences of the ecotourism project. Also, the local community's awareness of the positive and negative consequences of the ecotourism project is high. The local community's support level for the ecotourism development project has also been assessed as very high. In addition, the possibility of developing ecotourism based on the Das model in the region is significant. The research findings in the section of demographic variables (age, gender, marital status, level of education, employment status and monthly income) indicate differences in some of these variables. For example, the level of support for ecotourism development in the two counties of Behshahr and Galugah varies according to age. Young people support ecotourism development more than other groups. Neka County's level of support for ecotourism development varies according to education. Through education and access to more information, young people are more sensitive to environmental issues and see ecotourism as a way to economic development and conservation of natural resources.

Conclusion

The results of this study indicate the importance and necessity of paying attention to strategic planning in the development of ecotourism in rural areas of eastern Mazandaran province. Given the positive attitude of the local community and their awareness of the various consequences of ecotourism, it can be concluded that the cooperation and participation of the local community in tourism development plans will be a key factor for the success of these programs. In addition, the continuous changes in the tourism industry require flexibility and the ability of local communities to adapt to new conditions. These communities must identify emerging opportunities and existing threats and exploit these opportunities with appropriate

planning. Finally, tourism destinations that can exploit these changes well and manage threats can have a bright future in attracting tourists. Therefore, it is suggested that tourism policymakers and planners pay special attention to strengthening infrastructure, educating local communities, and creating cooperation networks among stakeholders to use the potential of ecotourism efficiently.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

نقش حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن بر جوامع محلی مطالعه موردی: نواحی روستایی شرق استان مازندران

احمد رضایی^۱، صادق صالحی^۲، زهرا خرمیان^۳

۱- گروه جامعه‌شناسی توسعه، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: arezaaim@yahoo.com

۲- نویسنده مسئول، گروه جامعه‌شناسی توسعه، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: s.salehi@umz.ac.ir

۳- گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: zahra.khoramian68@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن بر نواحی روستایی شرق استان مازندران است. این تحقیق در زمره تحقیقات کمی قرار گرفته که با روش پیمایشی و با رویکرد توصیفی - تبیینی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر سه دهستان بهشهر، نکا و گلوگاه در شرق استان مازندران است که بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر از آن‌ها بر اساس شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. داده‌ها با پرسشنامه‌های محقق ساخته در مقیاس لیکرت گردآوری شده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ انجام شد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که نگرش جامعه محلی نسبت به بوم گردی کاملاً مثبت است؛ جامعه محلی نسبت به پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی طرح بوم گردی آگاه است و نسبت به پیامدهای مثبت و منفی شناخت دارد؛ ثالثاً، میزان حمایت جامعه محلی از طرح توسعه بوم گردی بسیار بالاست و نهایتاً، امکان توسعه بوم گردی بر اساس مدل داس در منطقه نیز قابل توجه است. تغییر و تحولات گردشگری این محیط‌ها را ناگزیر می‌سازد تا خود را با تغییرات وفق دهند و برای بقای خود به شیوه‌ای زیرکانه این تغییرات محیطی را شناسایی کرده و خود را با آن‌ها سازگار نمایند. این مقاصد بیش از گذشته نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی و تعاملی کاراً با محیط پیرامون خود می‌باشند و آن دسته از مقاصد گردشگری می‌توانند به آینده خود در جذب گردشگران امیدوار باشند که بتوانند به‌خوبی از این فرصت‌های نوظهور محیطی بهره گرفته و از تهدیدهای به وجود آمده ناشی از آن پرهیز نمایند.
واژگان کلیدی: اکوتوریسم، جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی، اقامتگاه، پذیرش اجتماعی و فرهنگی.	
استناد: رضایی، احمد؛ صالحی، صادق و خرمیان، زهرا. (۱۴۰۴). نقش حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن بر جوامع محلی مطالعه موردی: نواحی روستایی شرق استان مازندران. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۷ (۳)، ۱۵۸-۱۴۱. http://doi.org/10.22059/jhgr.2025.381909.1008735	
	ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

مقدمه

اگرچه، هنوز جای یک تعریف پذیرفته‌شده جهانی در مورد مفهوم بوم گردی خالی است (Shellyanne, 2014). اما، برخی‌ها بوم‌گردی را به‌عنوان ابزاری برای حفاظت از مناطق طبیعی از طریق ایجاد درآمد، آموزش زیست‌محیطی و مشارکت مردم محلی (هم در فرایند تصمیم‌گیری‌های مربوط به توسعه مناسب و هم در زمینه منافع مربوطه) می‌دانند. بدین ترتیب، هم حفاظت و هم توسعه در یک‌شکل پایدار، توسعه خواهد یافت (Stone, 2002:1). بااین‌حال، آنچه که موردنظر تحقیق حاضر است، بوم گردی به معنای عرفی - محلی آن بوده که تفاوت بسیار روشن با گردشگری در دل طبیعت ندارد. به این معنا که گردشگری در مناطق روستایی که معمولاً با خدمات و تسهیلات عرفی جوامع محلی - روستایی به سر می‌رسد، «بوم گردی» است.

بااین‌حال، استان مازندران با دارا بودن بیش از سه میلیون گردشگر روستایی در سال، یکی از مقاصد اصلی و مهم گردشگری کشور محسوب می‌شود. مناطق روستایی کوهستانی شرق مازندران از لحاظ جاذبه‌های طبیعی و زمین‌شناختی و نیز سایر جاذبه‌های گردشگری نظیر فرهنگ، آداب، رسوم و... موقعیت برجسته‌ای دارد و به همین دلیل، موردتوجه است. استان مازندران به‌رغم ظرفیت‌های فراوان طبیعی و خدادادی مانند جنگل، دریا و کوه، نرخ کل بیکاری جوانان استان معادل ۸۷۶۰۷ نفر از ۶۲۳۱۶۲ نفر جمعیت کل فعال بوده است. بهبود فضای کسب‌وکار، برقراری ارتباطات بین‌المللی و منطقه‌ای، اصلاح نظام بانکی، بیمه‌ای و مالیاتی، حذف قوانین و مقررات زائد، کاهش تصدی گردی دولت در اقتصاد و تمرکززدایی لازمه شکوفائی رشد و توسعه است (گزارش توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان مازندران در سال ۱۳۹۶). سهم اشتغال مازندران در بخش‌های کشاورزی ۱۹/۳، در صنعت ۲۸/۵ و خدمات ۵۲/۲ می‌باشد (سالنامه آماری استان و کشور سال ۱۳۹۶). سهم این بخش در اشتغال بسیار پائین است. بوم گردی در سطوح مختلف اجتماعی حائز اهمیت است. در سطح ملی معرف تاریخ و فرهنگ یک کشور است. در سطح استانی و محلی فرصتی برای گذراندن اوقات فراغت و تولید نشاط اجتماعی، عاملی برای توسعه روستایی و زمینه‌ای برای تعاملات اجتماعی است. طوری که ورود اکوتوریست‌ها به مناطق بکر و محروم از بعد اقتصادی در توسعه انسانی بر میزان نرخ بیکاری مردم منطقه و طبیعت‌گردها تأثیر قابل‌توجهی بر شاخص توسعه انسانی منطقه داشته‌اند (خوشفر و همکاران، ۱۳۹۲). درآمد حاصل از اکوتوریسم، نه به‌عنوان تنها منبع درآمد مردم محلی بلکه به‌عنوان منبع کمکی نیز تلقی می‌شود (Gaurishankar, 2018).

بر اساس ماده ۲۶ قانون برنامه ششم توسعه، دولت موظف است با هدف رقابت‌پذیر کردن مناطق، تقویت عدالت منطقه‌ای، و افزایش خوداتکایی، اقداماتی برای توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در نواحی روستایی انجام دهد. این اقدامات شامل برنامه‌ریزی منطقه‌ای، تقویت اقتصاد روستایی، و بهره‌برداری از ظرفیت‌های بومی با مشارکت نیروهای محلی، تسهیلات بانکی، حمایت‌های دولتی، و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است. همچنین بر شناسایی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های نواحی روستایی، ارتقای منزلت اجتماعی روستاییان، و جایگاه روستاها در اقتصاد ملی تأکید شده است. بااین‌حال، توسعه زیرساخت‌ها در نواحی روستایی با چالش‌هایی مواجه است، از جمله: تغییر کاربری اراضی زراعی، کمبود سرمایه و امکانات، مشکلات در عرضه و فروش کالاها، وابستگی به یک صنعت خاص، مهاجرت به دلیل نبود اشتغال پایدار، ضعف سازمان‌های حمایت‌کننده، نادیده گرفتن مزیت‌ها و اولویت‌های توسعه روستایی، کمبود خدمات و تأسیسات، پراکندگی جمعیت، کیفیت پایین ساخت‌وسازها، ضعف مدیریت اجرایی روستاها، و کمبود منابع آبی و تأسیسات ذخیره آب. این چالش‌ها نیازمند توجه ویژه در برنامه‌های توسعه‌ای هستند (گزارش توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مازندران، ۱۳۹۶). یکی از راهکارهای مؤثر در این زمینه توجه به راهبردهای مرتبط با قوانین و مقررات ویژه، استفاده بهینه از

جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا با هدف جذب هرچه بیشتر گردشگران و در راستای آن جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن منابع در روستا با هدف جذب هرچه بیشتر گردشگران و در راستای آن جلوگیری از نابودی محیط‌زیست بهترین راهبرد بیان شده است (سپهوند و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۶۳).

بوم گردی یا گردشگری روستایی در قالب نوعی بوم گردی برنامه‌ریزی نشده، استمرار و پایداری گردشگری را به مخاطره می‌اندازد. یا ممکن است باعث تخریب محیط‌زیست شده و از سوی دیگر، در صورتی عدم آگاهی جوامع محلی و فقدان برنامه‌های کلان ملی- کشوری می‌تواند تبعات نامطلوب فرهنگی- اجتماعی و پیامدهای ارزشی نیز به همراه داشته و حتی باعث رنجش جامعه محلی گردد (Moswete & Colleagues, 2015). از این جهت لازم است تا همه مناطقی دارنده جاذبه‌های بوم گردی به مردم معرفی گردند و همچنین، مردمان این مناطق از اثرات و پیامدهای بوم گردی آگاه شوند و کم و کیف حمایت این جوامع از بوم گردی مورد بررسی قرار گیرد. این در حالی است که، هر نوع سیاست‌گذاری و تعیین شیوه‌های مناسب الگوی مدیریتی برای توسعه بوم گردی، نیازمند وجود شناخت علمی مناسب است که پژوهش‌های علمی مهم‌ترین رکن این الگوهای مدیریتی شناخته می‌شوند.

نقش و اهمیت جوامع محلی نشان می‌دهد که سرمایه‌های جوامع روستایی در قالب منابع ملموس و منابع ناملموس نقش مهمی در تسهیل فرایند سرمایه‌گذاری، جریان سرمایه‌ها و تعامل بین سرمایه‌ها در فرایند توسعه محلی از طریق گردشگری ایفا می‌کند (موسوی و همکاران، ۱۴۰۴).

بر همین اساس تحقیق حاضر کوشیده است سهمی کوچکی برای تولید معرفت برنامه‌ریزی بوم گردی ایفاء نماید. میدان تحقیق حاضر شهرستان‌های گلوگاه، بهشهر و نکا است. این شهرستان‌ها با وسعتی بالغ بر ۶۹۱۱/۵ مترمربع در شرق استان مازندران واقع شده‌اند که بر اساس شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مساعد توسعه بوم گردی هستند. همچنین علت انتخاب منطقه شرق مازندران به دلیل تنوع بالای اقلیم و فان و فلور و چشم‌اندازهای طبیعی آن بوده که یکی از بسترهای بدیع و منحصربه‌فرد گردشگری روستایی در استان مازندران می‌باشد.

جدول ۱. وضعیت بوم گردی در استان و شرق مازندران

شهرستان	اقامتگاه بوم گردی	خانه مسا فر	منطقه حفاظت‌شده	پناهگاه حیات‌وحش	اثر ملی طبیعی	مناطق نمونه	روستای هدف	جاذبه فرهنگی و تاریخی
کل استان	۱۳۵	۱۹۳۰	۹	۱۰	۲	۱۲۰	۱۷	۶۲۶
شرق استان	۲۵	۴۸	۲	۱	-	۱۶	۱	۱۰۱
گلوگاه	-	۱۹	-	-	-	۴	-	۳۲
بهشهر	۱۷	۲۳	۲	۱	-	۹	۱	۴۴
نکا	۸	۶	-	-	-	۳	-	۲۵

منبع: سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری مازندران، ۱۳۸۹

با توجه به مسائل مطرح‌شده، و نقش بوم گردی در توسعه پایدار روستایی، و نیز نقش این صنعت در توانمندسازی جوامع محلی- روستایی، هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی و سنجش نگرش مردم نواحی روستایی شرق استان مازندران نسبت به بوم گردی بوده، و نیز شناسایی و تعیین نقش حمایت آنان از توسعه بوم گردی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی این مناطق معروف بوم گردی کشور بوده است. بنابراین، تحقیق حاضر به این سؤال اصلی پاسخ می‌دهد که؛ حمایت مردمان جوامع محلی از توسعه بوم گردی چه تأثیری بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی این مناطق دارد؟

باتوجه به عنصر اصلی و مؤلفه‌های بنیادی بوم گردی (مدل اینسکیپ)، سؤالات اساسی تحقیق حاضر در محدوده موردبررسی (سه دهستان که قبلاً ذکر شد) عبارت‌اند از:

۱. نگرش مردم در نواحی روستایی شرق استان مازندران در مورد توسعه بوم گردی چگونه است؟
۲. نقش حمایت از توسعه بوم گردی بر اثرات اقتصادی آن در نواحی روستایی شرق استان مازندران چگونه است؟
۳. نقش حمایت از توسعه بوم گردی بر اثرات اجتماعی آن در نواحی روستایی شرق استان مازندران چگونه است؟
۴. نقش حمایت از توسعه بوم گردی بر اثرات زیست‌محیطی آن در نواحی روستایی شرق استان مازندران چگونه است؟
۵. تفاوت متغیرهای جمعیت‌شناختی مردم جوامع روستایی شرق استان مازندران بر حمایت از توسعه بوم گردی چگونه است؟

چالش‌های تکنولوژی، اقتصادی، دانش تخصصی، روانی، اجرایی و هوشمند سازی اقامتگاه‌های بوم گردی از دیدگاه صاحبان و مدیران هستند. پژوهش حاضر از یکسو می‌تواند پیش‌زمینه پژوهش‌های بعدی جهت شناسایی راه‌حل‌های غلبه بر چالش‌های هوشمند سازی بوم گردی‌ها باشد و از سوی دیگر می‌تواند در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری به‌خصوص برنامه‌های توسعه گردشگری هوشمند و توسعه گردشگری پایدار مورد استفاده قرار گیرد (میمندی، ۱۴۰۲). صالحی (۱۳۸۹)، در نتیجه تحقیقی دریافته که، نگرش جامعه محلی منطقه هزار جریب نکا نسبت به بوم گردی کاملاً مثبت است و آگاهی کافی از پیامدهای آن دارند. امکان توسعه بوم گردی در این منطقه وجود دارد، اما شکندگی آن نیز قابل توجه است. چراغی و همکاران (۱۳۹۸)، در انجام تحقیقی به این نتیجه دست یافتند که، جاذبه‌های زمین‌گردشگری استان گیلان نقش مهمی در جذب گردشگران دارند، اما انگیزه اصلی آن‌ها تفریح و آرامش است و بوم گردی تأثیر زیادی بر تصمیم‌گیری آن‌ها ندارد. همچنان (Rinne & Saastamoinen, 2005) در پژوهشی معتقدند که، بوم گردی در کوه‌مو، فنلاند شرقی، باعث اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان شده است.

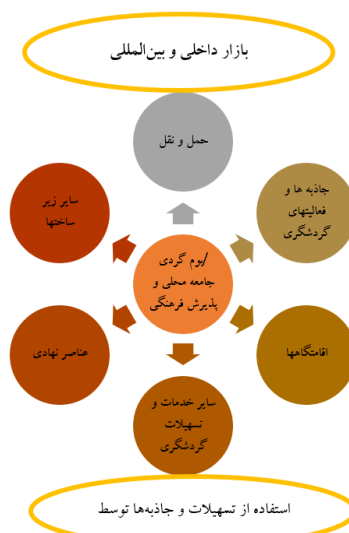
(Chan et al, 2007). در تحقیقی نشان داده‌اند که، تجربه اکوتوریسم در مالزی چندبعدی است و فعالیت‌های فیزیکی در محیط‌های طبیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. (Trejos & Chiang, 2008) در نتیجه تحقیقی خود معتقد است که، مشکلات رایجی مانند فقدان مهارت‌ها، هزینه‌های توسعه بالا و تسلط اپراتورهای گردشگری، توسعه بوم گردی در روستاهای کاستاریکا را محدود می‌کند. معماری اقامتگاه‌ها از لحاظ تأمین نیازهای اساسی سکونت و اقامت بیشترین رضایتمندی گردشگران را جلب کرده و از این حیث بر هتل‌ها و اقامتگاه‌های معمولی از نظر گردشگران ترجیح داشته‌اند شاخص‌های طبیعت‌گرایی معماری ۶۰ درصد رضایتمندی مخاطبان را کسب کردند و توانستند به طریقه مناسبی انگیزه گردشگران از بعد طبیعت‌گردی، فرهنگی - اجتماعی بیشترین میزان رضایتمندی را برآورده کنند. با توجه به اهمیت این شاخص برای توسعه متوازن بوم گردی پیشنهادهایی در این باره ارائه شده است (رئیزی نژاد، ۱۴۰۰).

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که بوم گردی، با وجود پتانسیل‌های قابل توجه و نگرش مثبت جامعه‌های محلی، با چالش‌هایی مانند شکندگی محیط، سوء تفاهم‌های مفهومی، و موانع توسعه مواجه است. توسعه بوم گردی نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و همکاری بین ذی‌نفعان است تا اثرات مثبت آن به حداکثر برسد و مشکلات موجود کاهش یابد.

مبانی نظری

بوم گردی شکل جدید و متفاوتی از طبیعت‌گردی و ماجراجویی است که حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگ محلی را از طریق بهبود رفاه جامعه محلی دنبال می‌کند. بوم گردی گردشگری به‌عنوان فعالیتی برای گذران اوقات فراغت است که

نقطه مقابل کار به عنوان فعالیتی نظام مند (در مقابل اوقات فراغت) قرار می گیرد. (Urry, 2016) این فعالیت مستلزم جابه جایی و اقامت در مقاصد غیرمعمول و موقتی است. گردشگری شامل سفر به مکان هایی است که معمولاً خارج از محدوده محل سکونت و کار است. تعداد زیادی از افراد به این نوع فعالیت ها مشغول اند، که نشان دهنده توده ای بودن گردشگری است. (Zimmermann & Winkler, 2014)، نگاه گردشگری به مکان ها از طریق رؤیایپردازی و تمایل به خوش گذرانی ایجاد می شود. نگاه گردشگری به ظاهر مناظر و چشم اندازها متمرکز است که از تجربیات روزمره متفاوت است. این نگاه از طریق نشانه ها شکل می گیرد و گردشگری با مجموعه ای از نشانه ها در ارتباط است. کبیلوس لاسکورین^۱ نخستین کسی بوده است که واژه بوم گردی را به کار برده است (سقای و مسعودی، ۱۳۹۳). هتزر^۲، بوم شناس مکزیکی واژه «بوم گردی» را معرفی کرد و اصول هنجاری چهارگانه را برای آن مشخص نمود. به نظر هتزر بوم گردی می بایست: حداقل تأثیرات محیط زیستی داشته باشد؛ حداقل تأثیرات منفی برای فرهنگ های میزبان باشد؛ حداکثر منافع اقتصادی را برای اجتماعات محلی داشته باشد و حداقل رضایت تفریحی را برای گردشگران داشته باشد. بوم گردی در تلاش است تا نه تنها به یک مکانیزم حفاظت و یک ابزار توسعه اقتصادی تبدیل شود، بلکه نقش یک فرایند توسعه ای را ایفا می کند که به دنبال حفظ هماهنگی با نیازهای فرهنگی و اجتماع محلی است (Wood, 2014). هدف بوم گردی ایجاد توازن بین حفاظت از محیط زیست، بهبود شرایط اجتماعی - اقتصادی جوامع محلی و ارتقا آگاهی زیست محیطی است. هیکام به اصول بوم گردی شامل کمترین تأثیرات محیطی و فرهنگی، حداکثر منافع اقتصادی برای جوامع محلی و رضایت گردشگران اشاره دارد. ابعاد بوم گردی شامل اقتصادی: ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و بهبود امکانات محلی. اجتماعی: پذیرش جامعه محلی و مشارکت آن ها در بوم گردی. محیط زیستی: حفاظت از منابع طبیعی، کاهش آلودگی ها و تخریب محیط زیست. توسعه بوم گردی باید همزمان با رعایت معیارهای اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی انجام شود تا تأثیرات مثبت اقتصادی و فرهنگی را به همراه داشته است. معتقد است که در توسعه یک جاذبه گردشگری، به ویژه توسعه بوم گردی، مشارکت مردم نقش کاملاً مهمی در توسعه گردشگری ایفاء می کند (Moeljadi, 2020: 189)

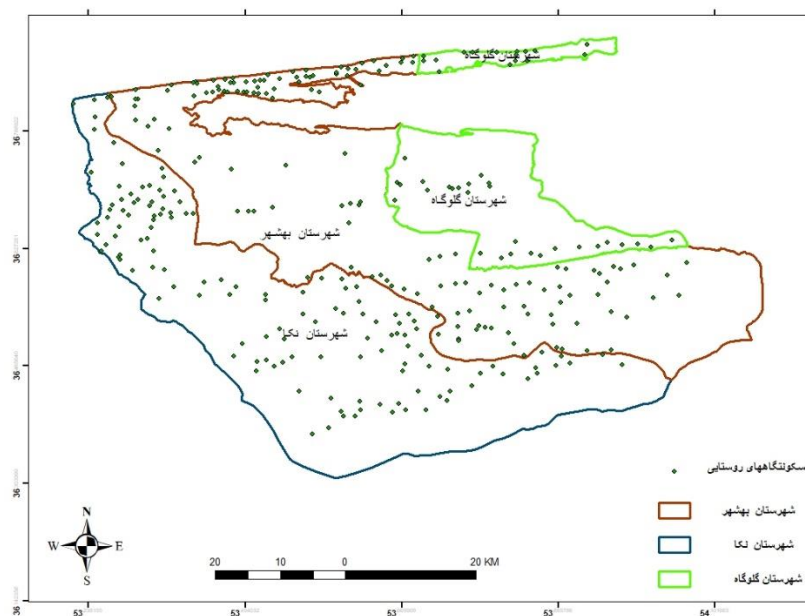

شکل ۱. عناصر بوم گردی مدل اینسکیپ، منبع: (سقای و مسعودی، ۱۳۹۳)

در تحقیق حاضر، از مدل اینسکیپ برای تحلیل عناصر بوم گردی استفاده شده است. ابتدا جاذبه‌های بوم گردی شامل ویژگی‌های منابع طبیعی مانند زمین، آب، پوشش گیاهی و اقلیم بررسی می‌شود که در کنار جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی و مذهبی، انگیزه‌های مختلفی را برای جذب گردشگران فراهم می‌آورد (Higham, 2014:5). اینجاذبه‌ها برای شکل‌گیری محصول بوم گردی ضروری هستند، اما برای تولید آن کافی نیستند. دومین عنصر مهم، دسترسی به اینجاذبه‌هاست که نیازمند وجود راه‌های مناسب و توجه به ملاحظات زیست‌محیطی است (Tress, 2003: 1). همچنین، تأسیسات زیربنایی مناسب، که معمولاً توسط دولت‌ها برای حمایت از کسب‌وکارهای بوم گردی تأمین می‌شود، در توسعه این صنعت نقش دارد. در این زمینه، حفظ ویژگی‌های طبیعی و اجتناب از تأسیسات ساخت‌وساز بزرگ، اهمیت زیادی دارد (Fleischer, 2005: 1). علاوه بر این، خدمات مهمان‌نوازی در بوم گردی باید با محیط‌زیست هماهنگ باشد و نمونه‌هایی مانند دهکده‌های بوم گردی می‌تواند الگوی مناسبی باشد (Mathews, 2002). همچنین، ساختارهای سازمانی و قوانین مدیریتی باید به‌طور خاص برای هر منطقه طراحی شوند تا توسعه بوم گردی به‌درستی انجام گیرد. در نهایت، پذیرش فرهنگی و مشارکت جامعه میزبان در حفظ منابع طبیعی و ارتقای آگاهی محیط‌زیستی از ارکان اساسی موفقیت بوم گردی هستند (صالحی، ۱۳۹۸).

محدوده مورد مطالعه

در این پژوهش به جهت تعمیم درست نتایج تحقیق دهستان‌های نمونه (جلگه‌ای، کوهستانی، ساحلی) از فراوانی ۱۴ دهستان اصلی به جهت بررسی معیارهای بوم گردی و قابلیت تعمیم به کل منطقه، از هر سه اقلیم و چشم‌انداز ذکرشده، یک نمونه جهت مطالعه انتخاب می‌گردد.

شکل ۲. نقشه شرق استان مازندران

روش پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ اهداف و نتایج متوقع کاربردی بوده که با روش پیمایشی و رویکرد توصیفی - تبیینی اجرا شده

است. در تحقیق حاضر، از سه روش از اسنادی، کیفی، پیمایش استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق مردمان بالای ۱۸ ساله دهستان‌های بهشهر، نکا و گلوگاه استان مازندران هستند که بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر از آنان به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری نیز به صورت خوشه‌ای بوده است. اساس خوشه‌بندی در این تحقیق توجه به این معیار است که منطقه‌ای که قسمتی از آن در ناحیه ساحلی و بخش زیادی نیز در بخش کوهستانی است و در عین حال، از جاذبه‌های زیبای بخش جلگه‌ای نیز بهره‌مند است. در عین حال، با توجه به سطح سنجش متغیرها، نمونه‌گیری در دو سطح روستایی و فردی صورت گرفته است. الف) نمونه‌گیری سطح ۱: در مرحله اول، از مجموع ۱۴ دهستان واقع شرق استان مازندران، ۳ دهستان انتخاب شدند که یک دهستان در مناطق اقلیمی کوهستانی، یک دهستان در مناطق جلگه‌ای و یک دهستان نیز در مناطق ساحلی واقع شده و از سه شهرستان متفاوت می‌باشند. ب) نمونه‌گیری سطح ۲: در این سطح، مربوط به سطح سنجش متغیرها در سطح فردی بوده و در ارتباط با متغیر «نگرش نسبت به اثرات بوم گردی» بوده است. از هر دهستان یک روستا به عنوان نمونه انتخاب شد. اطلاعات تحقیق از طریق پرسشنامه‌های محقق ساخته و در مقیاس لیکرت، در بازه زمانی بهار سال ۱۳۹۹ در سطح ۱۵ روستا از مناطق شرق استان مازندران جمع‌آوری شد. برای برآورد همسانی درونی یا ثبات درونی پرسشنامه از آزمون کرونباخ استفاده شد، در این پژوهش از اعتبار صوری ابزار اندازه‌گیری (پرسش‌نامه) وسیله گروه کاری مشترک بین سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری مازندران و تیم تحقیقاتی و بر اساس تحقیقات پیشین تنظیم شد. سپس پرسشنامه مذکور توسط اساتید و صاحب‌نظران مورد ارزیابی قرار گرفت و پس از رفع ایرادها، پرسش‌نامه نهایی تهیه و تکمیل شد. برای برآورد همسانی درونی یا ثبات درونی پرسشنامه از آزمون کرونباخ استفاده خواهد شد. ضریب کرونباخ آلفا برای سنجش میزان تک‌بعدی بودن نگرش‌ها، قضاوت‌ها، عقاید و سایر مقولاتی که اندازه‌گیری آن‌ها آسان نیست به کار می‌رود. در حقیقت در اینجا میزان یکسان بودن برداشت پاسخگویان از سؤالات مدنظر می‌باشد.

در پروژه حاضر، متغیرهای اساسی شامل: حمل‌ونقل؛ اسکان و اقامت؛ خدمات پذیرایی؛ جاذبه‌های بوم گردی؛ وضعیت بازار (خرید و سوغات، خدمات قابل‌ارائه)؛ وضعیت محیط‌زیست، وضعیت پذیرش اجتماعی-فرهنگی؛ سازمان‌ها و نهادهای ذی‌نفع است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی نشان داد که تعداد مشارکت‌کنندگان تحقیق حاضر برحسب جنس در شهرستان بهشهر ۶۹ نفر (۶۳ درصد) مرد، ۴۱ نفر (۳۷ درصد) زن هستند. در شهرستان نکا ۶۵ نفر (۶۱ درصد) مرد، ۴۲ نفر (۳۹ درصد) زن و در شهرستان گلوگاه از مجموع ۱۰۶ نفر افراد تحت بررسی، نفر (۵۱ درصد) مرد، ۵۲ نفر (۴۹ درصد) زن هستند. بر حسب سن در شهرستان بهشهر، برحسب بیشترین فراوانی، ۳۶ نفر (۴۱ درصد) بین ۳۸ تا ۲۸ سال، ۲۵ نفر (۲۸ درصد) بین ۴۸ تا ۳۹ سال قرار داشتند. ۲۳ نفر (۲۱ درصد) سن خود را اظهار نکردند در شهرستان نکا، برحسب بیشترین فراوانی، ۴۷ نفر (۵۱ درصد) بین ۴۴ تا ۳۲ سال قرار داشتند. ۱۶ نفر (۱۵ درصد) سن خود را اظهار نکردند و در شهرستان گلوگاه، برحسب بیشترین فراوانی، ۳۶ نفر (۳۷/۵ درصد) بین ۴۴ تا ۳۲ سال قرار داشتند. ۱۰ نفر (۹/۴ درصد) سن خود را اظهار نکردند. برحسب وضعیت تأهل در روستاهای شهرستان بهشهر، ۲۹ نفر (۲۶ درصد) مجرد، ۷۳ نفر (۷۱ درصد) متأهل و ۱ نفر (۱ درصد) فاقد همسر بودند. در روستاهای شهرستان نکا، ۱۴ نفر (۴ درصد) مجرد، ۸۲ نفر (۸۵ درصد) متأهل و ۱ نفر (۱ درصد) فاقد همسر بودند و در روستاهای شهرستان گلوگاه، ۱۶ نفر (۱۵ درصد) مجرد، ۷۸ نفر (۷۳/۶ درصد) متأهل و ۱ نفر (۱ درصد) فاقد همسر بودند. برحسب وضعیت اشتغال، در شهرستان بهشهر، ۴۳ نفر (۵۸ درصد) شاغل و ۱۵ نفر (۲۰ درصد) بیکار بودند.

درصد) بیکار و در جستجوی کار بودند در شهرستان نکا ۴۲ نفر (۶۴/۶ درصد) شاغل و ۱۰ نفر (۱۵/۴ درصد) بیکار و در جستجوی کار هستند و در شهرستان گلوگاه، ۴۶ نفر (۶۹ درصد) شاغل و ۹ نفر (۱۳/۴ درصد) بیکار و در جستجوی کار بودند. بر حسب میزان تحصیلات در شهرستان بهشهر ۲۰ نفر (۵۰ درصد) دارای مدرک دیپلم و ۸ نفر (۱۷/۵ درصد) دارای مدرک فوق‌دیپلم بودند. ۷۱ نفر یا ۶۴ درصد نیز جزء اظهارنشده‌ها بودند در شهرستان نکا ۳۰ نفر (۵۲/۶ درصد) دارای مدرک دیپلم و ۹ نفر (۱۶ درصد) به ترتیب دارای مدرک فوق‌دیپلم و لیسانس بودند. ۵۱ نفر یا ۴۷ درصد نیز جزء اظهارنشده‌ها بودند و در شهرستان گلوگاه، ۱۵ نفر (۴۶/۹ درصد) دارای مدرک دیپلم و ۱۰ نفر (۱۵/۶ درصد) دارای مدرک فوق‌دیپلم بودند. ۷۴ نفر یا ۶۹/۸ درصد نیز جزء اظهارنشده‌ها بودند. در نهایت، بر حسب سطح درآمد ماهانه در روستاهای شهرستان بهشهر درصد کسانی که درآمد خود را اظهار نکردند بسیار بالا است در روستاهای شهرستان نکا نیز درصد افرادی که درآمد ماهانه خود را ابراز نکردند بالاست. ۳ نفر (۲۷/۳ درصد) اعلام کردند که ماهانه ۲ میلیون تومان درآمد دارند همچنین توزیع فراوانی درآمد ماهانه در شهرستان گلوگاه حاکی از آن است که درصد افرادی که درآمد ماهانه خود را اظهار نکردند بالاست از ۱۰۶ نفر افراد تحت پیمایش، ۱۰۵ نفر درآمد خود را ابراز نکردند.

در مورد آماره توصیفی از وضعیت حمایت جامعه محلی از بوم گردی باید گفت که باتوجه به میانگین مجموع گویه‌ها (۳/۷۶ از ۵ و با انحراف معیار ۰/۹۳)، میزان حمایت جامعه محلی شهرستان بهشهر از طرح‌های بوم گردی در سطح متوسط قرار دارد که با توجه به مقدار انحراف معیار که کمتر از ۱ است همگونی پاسخگویان در پاسخ‌ها محرز می‌باشد. میانگین حمایت از بوم گردی در شهرستان نکا (۳/۹۶ از ۵ با انحراف معیار ۰/۸۱) است که حاکی از آن است که جامعه محلی در سطح متوسط از طرح‌های بوم گردی حمایت می‌کنند که با توجه به مقدار انحراف معیار همگونی پاسخگویان در حمایت بالاست. میانگین حمایت از توسعه بوم گردی جامعه محلی شهرستان گلوگاه (۳/۷۸ از ۵ با انحراف معیار ۰/۹۵) است که نشان می‌دهد جامعه محلی این شهرستان در سطح متوسط از توسعه بوم گردی حمایت می‌کنند. با توجه به مقدار انحراف معیار که کمتر از ۱ می‌باشد پاسخگویان در ارزیابی همگون و نزدیک به یکدیگر هستند. در مورد وضعیت اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی میانگین ارزیابی اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی از منظر جامعه محلی شهرستان بهشهر ۴/۰۱ از ۵ با انحراف معیار ۰/۸۸ بوده است که نشان می‌دهد روستائیان این اثرات را مثبت توصیف کرده‌اند میانگین ارزیابی جامعه محلی شهرستان نکا از اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی (۴/۰۳ از ۵ با انحراف معیار ۰/۹۳) که نشان می‌دهد جامعه محلی شهرستان نکا اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی را مثبت ارزیابی کرده‌اند و میانگین ارزیابی جامعه محلی شهرستان گلوگاه از اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی (۳/۸۰ از ۵ با انحراف معیار ۰/۶۳) که نشان می‌دهد جامعه محلی شهرستان گلوگاه اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی را در سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند. توصیف فراوانی وضعیت اثرات اجتماعی توسعه بوم گردی در جامعه محلی شهرستان بهشهر (۳/۹۹ از ۵ با انحراف معیار ۰/۸۵) است که حاکی از آن است که جامعه محلی شهرستان بهشهر با اثرات اجتماعی توسعه بوم گردی را مثبت و در سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند در جامعه محلی شهرستان نکا (۳/۵۶ از ۵ با انحراف معیار ۰/۸۸) است که حاکی از آن است که جامعه محلی شهرستان نکا با اثرات اجتماعی توسعه بوم گردی را در سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند. در مورد توصیف فراوانی وضعیت اثرات محیط‌زیستی توسعه بوم گردی در جامعه محلی شهرستان بهشهر (۴/۰۴ از ۵ با انحراف معیار ۰/۷۵) است که حاکی از آن است که جامعه محلی شهرستان نکا (۴/۱۴ از ۵ با انحراف معیار ۰/۷۰) است که حاکی از آن است که جامعه محلی شهرستان نکا باور دارند که توسعه بوم گردی بر

محیط زیست تأثیر منفی ندارد و در جامعه محلی شهرستان گلوگاه (۳/۹۸ از ۵ با انحراف معیار ۰/۶۰) است که حاکی از آن است که ارزیابی جامعه محلی شهرستان گلوگاه از اثرات محیط زیستی توسعه بوم گردی در سطح متوسط است. توصیف فراوانی نحوه آشنایی با بوم گردی ۵۸ درصد پاسخگویان در شهرستان بهشهر اعلام کردند اطلاعات ناچیزی درباره بوم گردی دارند، ۲۱ درصد نیز اعلام کردند که دوستان یا خویشاوندانشان بوم گردی دارند. ۱۷ درصد اعلام کردند هیچ اطلاعاتی درباره بوم گردی ندارند و ۴ درصد نیز اعلام کردند که روستایشان بوم گردی دارد ۵۹ درصد پاسخگویان از جامعه محلی شهرستان نکا اطلاعات ناچیزی درباره بوم گردی داشتند، ۲۹ درصد اعلام کردند که دوستان و خویشاوندانشان بوم گردی دارند. ۴ درصد اعلام کردند که روستایشان بوم گردی دارد و ۸ درصد نیز خودشان درباره بوم گردی اطلاعات داشتند و، ۴۶ درصد پاسخگویان از جامعه محلی شهرستان گلوگاه اطلاعات کمی درباره بوم گردی داشتند، ۲۷ درصد اعلام کردند که روستایشان بوم گردی دارد، ۱۶ درصد اعلام کردند که دوستان یا خویشاوندانشان بوم گردی دارند و ۱۱ درصد نیز اعلام کردند چیزی درباره بوم گردی نمی دانند.

مقایسه تفاوت‌ها بین متغیرهای زمینه‌ای و حمایت از توسعه بوم گردی

متغیرهای زمینه‌ای شامل متغیر جنس، سن، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، تحصیلات، و میزان درآمد ماهانه بوده که تفاوت‌های بین هر یک از این متغیرها با حمایت از توسعه بوم گردی در میان جامعه آماری در جدول شماره (۱) ملاحظه می‌گردد.

جدول ۱. مقایسه میزان حمایت جامعه محلی از توسعه بوم گردی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

شهرستان	جنسیت		سن		وضعیت تأهل		وضعیت اشتغال		تحصیلات		درآمد	
	من -	معداری	ضریب	معداری	کراسکال	سطح	کراسکال	سطح	کراسکال	سطح	کراسکال	سطح
بهشهر	-۰/۸۹	۰/۵۹	-۰/۲۷	۰/۰۱	-۰/۰۱	۰/۹۹	۱/۸۷	۰/۵۹	۳/۱۲	۰/۵۳	-۰/۳۴	۰/۴۹
نکا	۰/۱۲	۰/۷۴	-۰/۰۷	۰/۵۱	۵/۵۹	۰/۰۶	۳/۰۵	۰/۳۸	۱۱/۵۴	۰/۰۲	۰/۲۸	۰/۳۹
گلوگاه	-۰/۸۲	۰/۴۲	-۰/۳۹	۰/۰۰	۵/۰۷	۰/۰۷	۲/۰۷	۰/۵۵	۳/۵۱	۰/۳۱	-	-

همان‌طور که جدول شماره (۲) ملاحظه می‌شود، متغیرهای زمینه‌ای با حمایت از توسعه بوم گردی در میان این سه دهستان از هم متمایزند. در برخی از آن‌ها بین متغیرهای زمینه‌ای و حمایت از توسعه بوم گردی تفاوت‌های معناداری دارند و در برخی این تفاوت‌ها گزارش نشده است. چنانچه در جامعه محلی سه شهرستان تحت بررسی، بین حمایت از توسعه بوم گردی و جنسیت تفاوت معناداری گزارش نشده است. همچنین، بین میزان حمایت از توسعه بوم گردی در شهرستان بهشهر و گلوگاه با توجه به متغیر سن تفاوت معنادار گزارش شد. بر اساس جهت ضریب همبستگی می‌توان گفت که هرچه سن کاهش پیدا می‌کند حمایت از توسعه بوم گردی افزایش می‌یابد چراکه را به منفی نشان‌دهنده جمعیت جوان‌تر این مناطق با مزایای وجود بوم گردی برای محل زندگی خودآگاه‌تر بوده و رابطه این مورد با سن منفی برآورد شده است. از سوی دیگر، با توجه به سطح معنی‌داری آزمون کروسکال والیس، هیچ تفاوت معناداری در حمایت از توسعه بوم گردی برحسب وضعیت تأهل گزارش نشد. همچنین هیچ تفاوت معناداری در حمایت از توسعه بوم گردی برحسب وضعیت اشتغال (میان شاغلان، بازنشستگان، دانشجویان و بیکاران) وجود ندارد. درعین حال، در متغیر تحصیلات، مقایسه میزان حمایت از توسعه بوم گردی تنها در شهرستان نکا متفاوت است. با توجه به رتبه میانگین، افرادی که کمتر از دیپلم هستند از توسعه بوم گردی بیشتر حمایت می‌کنند. در نهایت بین میزان حمایت از توسعه بوم گردی در جوامع محلی سه شهرستان تحت بررسی و درآمد ماهانه تفاوت معناداری گزارش نشده است.

نتایج آزمون همبستگی میان متغیرهای اصلی تحقیق

تحلیل روابط میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن بر جوامع محلی بررسی روابط میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن در جوامع محلی شهرستان بهشهر با استفاده از آزمون اسپیرمن در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۲. همبستگی میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات متعاقب آن بر جوامع محلی / بهشهر

حمایت از توسعه بوم گردی اثرات متعاقب	مقدار آزمون	سطح معنی داری
اثرات اقتصادی	۰/۴۳	۰/۰۰۰
اثرات اجتماعی	۰/۲۰	۰/۰۴
اثرات محیط‌زیستی	۰/۱۱	۰/۲۳

مطابق با یافته‌های جدول فوق، بین حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات اقتصادی حاصل از آن همبستگی مثبت وجود دارد. با افزایش حمایت از توسعه بوم گردی در جامعه محلی بهشهر، ارزیابی از اثرات اقتصادی آن مثبت می‌شود. همچنین بین حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات اجتماعی حاصل از آن نیز همبستگی مثبت اما ضعیف وجود دارد. در نهایت، بین حمایت از توسعه بوم گردی با اثرات محیط‌زیستی ناشی از این توسعه همبستگی معنادار گزارش نشد. بررسی روابط میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن در جوامع محلی شهرستان نکا یا استفاده از آزمون اسپیرمن در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۳. همبستگی میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات متعاقب آن بر جوامع محلی / نکا

حمایت از توسعه بوم گردی اثرات متعاقب	مقدار آزمون	سطح معناداری
اثرات اقتصادی	۰/۶۲	۰/۰۰۰
اثرات اجتماعی	۰/۳۷	۰/۰۰۰
اثرات محیط‌زیستی	۰/۵۶	۰/۰۰۰

تحلیل همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که بین میزان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات متعاقب آن (اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی) در شهرستان نکا، همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. بررسی روابط میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن در جوامع محلی شهرستان گلوگاه با استفاده از آزمون اسپیرمن در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۴. همبستگی میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات متعاقب آن بر جوامع محلی / گلوگاه

حمایت از توسعه بوم گردی اثرات متعاقب	مقدار آزمون	سطح معناداری
اثرات اقتصادی	۰/۱۲	۰/۲۰
اثرات اجتماعی	۰/۳۵	۰/۰۰۰
اثرات محیط‌زیستی	۰/۳۲	۰/۰۰۲

در زمینه زیست‌محیطی: ارتقاء کیفیت محیط‌زیست و حفظ و حراست از محیط با بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی، در زمینه اقتصادی-اجتماعی: بهبود وضعیت معیشت ساکنین محلی و افزایش منافع فعالیت‌های گردشگری و توزیع آن در بین ساکنین محلی شاخص‌های موردنظر بوده است. بر اساس آمار جدول شماره (۴) بین میزان حمایت از توسعه بوم

گردی و اثرات اجتماعی و محیط‌زیستی توسعه بوم گردی در شهرستان گلوگاه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، با افزایش حمایت از توسعه بوم گردی، ارزیابی از اثرات اجتماعی و محیط‌زیستی آن نیز مثبت می‌شود. اما، بین اثرات اقتصادی و توسعه بوم گردی از نظر این مشارکت‌کنندگان رابطه گزارش نشد.

در نهایت به مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاضر اشاره می‌شود:

الف) حمایت از توسعه بوم گردی؛ میزان حمایت جامعه محلی از توسعه بوم گردی در شهرستان‌های بهشهر، نکا و گلوگاه در سطح متوسط قرار داشته است.

ب) ارزیابی اثرات اقتصادی؛ اجتماعی و محیط‌زیستی حاصل از توسعه بوم گردی؛ اثرات اقتصادی توسعه بوم گردی از دیدگاه جامعه محلی شهرستان‌های بهشهر و نکا خوب ارزیابی شده است درحالی‌که این اثرات از دیدگاه جامعه محلی شهرستان گلوگاه در سطح متوسط برآورد شده است. ۷۵ درصد افراد جامعه محلی شهرستان بهشهر و ۸۳ درصد از اعضای جامعه محلی شهرستان گلوگاه بوم گردی را عامل توسعه صنایع‌دستی عنوان کردند. ۵۷ درصد از افراد جامعه محلی شهرستان نکا نیز بوم گردی را عامل توسعه اقتصاد محلی خودارزیابی کردند. بنابراین بوم گردی در حفظ و پاسداشت فرهنگ محلی می‌تواند نقش ایفا کند. در بررسی (کروبی، ۱۳۹۸) خرید صنایع‌دستی از سوی گردشگران در منطقه موجب حمایت از مردم محلی و شکوفایی اقتصاد معیشتی آن‌ها شده بود. از دیدگاه جامعه محلی شهرستان‌های بهشهر، نکا و گلوگاه اثرات اجتماعی حاصل از توسعه بوم گردی در سطح متوسط است. ۸۳ درصد در شهرستان گلوگاه بوم گردی را عامل افزایش مراودات محلی با دنیای بیرون می‌دانستند. این درصد برای شهرستان نکا، ۵۳ درصد بود. ۴۹ درصد پاسخگویان در شهرستان بهشهر نیز بوم گردی را موجب کاهش شکاف طبقاتی عنوان کردند. از دیدگاه جامعه محلی شهرستان‌های گلوگاه و نکا توسعه بوم گردی بر محیط‌زیست تأثیر منفی ندارد. به نظر روستائیان شهرستان بهشهر نیز ۵۵/۶ درصد معتقد بودند بوم گردی باعث حفظ گونه‌ها و جانوران بومی خواهد شد. در شهرستان نکا ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقد بودند بوم گردی باعث حفظ بافت طبیعی روستا می‌شود. درحالی‌که از دیدگاه جامعه محلی شهرستان گلوگاه این اثرات در سطح متوسط ارزیابی شده‌اند. بر اساس بیشترین فراوانی، گویه «بوم گردی باعث افزایش آگاهی ساکنین در مورد محیط‌زیست خواهد شد». بالاترین میزان موافقت را داشته است (۷۷ درصد).

پ) میزان آشنایی با بوم گردی؛ درصد بالایی از جامعه محلی شهرستان‌های بهشهر، نکا و گلوگاه اعلام کردند که اطلاعات محدودی درباره بوم گردی دارند که به شرح زیر است: ۸۵ درصد پاسخگویان در شهرستان بهشهر، ۵۹ درصد پاسخگویان از جامعه محلی شهرستان نکا و ۴۶ درصد از اعضای جامعه محلی شهرستان گلوگاه.

ت) مقایسه تفاوت‌های بین گروهی در میزان حمایت از توسعه بوم گردی؛ میزان حمایت از توسعه بوم گردی در دو شهرستان بهشهر و گلوگاه برحسب سن متفاوت است. جوانان بیش از سایر گروه‌ها از توسعه بوم گردی حمایت می‌کنند. میزان حمایت از توسعه بوم گردی در شهرستان نکا برحسب تحصیلات متفاوت است. باتوجه به رتبه میانگین، افرادی که کمتر از دیپلم هستند از توسعه بوم گردی بیشتر حمایت می‌کنند.

ث) تحلیل روابط میان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات آن بر جوامع محلی؛ در شهرستان بهشهر، بین حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات اقتصادی و اجتماعی حاصل از آن همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد. بین میزان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات متعاقب آن در شهرستان نکا، همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد. به‌طوری‌که این همبستگی بین حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات اقتصادی حاصل از آن نیرومندتر است. بین میزان حمایت از توسعه بوم گردی و اثرات اجتماعی و محیط‌زیستی توسعه بوم گردی در شهرستان گلوگاه همبستگی مثبت و معنادار وجود داشته است. ولی

در اثرات اقتصادی آن معناداری گزارش نشد. به عبارت دیگر، با افزایش حمایت از توسعه بوم گردی، ارزیابی از اثرات اجتماعی و محیط‌زیستی آن نیز مثبت می‌شود.

بحث

بوم گردی در وهله نخست ناظر بر ملاحظات محیط‌زیستی و مفهوم توسعه پایدار است و در آن طبیعت‌گردی در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد. از این جهت هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نگرش مردم جوامع روستایی نسبت به بوم گردی و شناسایی میزان حمایت آن از توسعه این صنعت و نیز بررسی اثرات این حمایت در طیف‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی بوده است.

یافته‌های تحقیق در بخش متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنسیت، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال و درآمد ماهیانه) حاکی از تفاوت در برخی از این متغیرها بوده است. مثلاً میزان حمایت از توسعه بوم گردی در دو شهرستان بهشهر و گلوگاه برحسب سن متفاوت است. جوانان بیش از سایر گروه‌ها از توسعه بوم گردی حمایت می‌کنند. میزان حمایت از توسعه بوم گردی در شهرستان نکا برحسب تحصیلات متفاوت است. جوانان به واسطه تحصیلات و دسترسی به اطلاعات بیشتر، به موضوعات زیست‌محیطی حساس‌ترند و بوم گردی را به عنوان راهی برای توسعه اقتصادی و حفظ منابع طبیعی می‌بینند. این یافته‌ها با نظریه‌های تغییرات نسلی نیز همخوانی دارد که نشان می‌دهند نسل‌های جدیدتر به طور کلی نگرش‌های مثبت‌تری به حفظ محیط‌زیست دارند. باتوجه به رتبه میانگین، افرادی که کمتر از دیپلم هستند از توسعه بوم گردی بیشتر حمایت می‌کنند. علاوه بر این، در شهرستان نکا، تحصیلات نیز به عنوان یک عامل مهم در حمایت از بوم گردی شناسایی شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که افرادی که دارای سطح تحصیلات پایین‌تر از دیپلم هستند، بیش از دیگران از توسعه بوم گردی حمایت می‌کنند. این موضوع می‌تواند ناشی از نیاز این گروه به فرصت‌های شغلی جدید و منابع درآمدی پایدار باشد که بوم گردی برای جامعه محلی فراهم می‌کند. همچنین، ممکن است این افراد به دلیل ارتباط نزدیک‌تر با طبیعت و معیشت محلی، تأثیرات مثبت بوم گردی را بهتر درک کنند و نسبت به حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار آن حساس‌تر باشند.

یافته‌های استنباطی این تحقیق نشان می‌دهد که در شهرستان بهشهر، حمایت از توسعه بوم گردی با اثرات اقتصادی و اجتماعی آن رابطه مثبت و معناداری دارد. این همبستگی را می‌توان از منظر نظریه‌های بوم گردی و توسعه پایدار تبیین کرد. بر اساس این نظریه‌ها، بوم گردی به عنوان یک ابزار توسعه پایدار، نه تنها به حفظ منابع طبیعی و تنوع زیستی کمک می‌کند، بلکه از طریق ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تقویت پیوندهای اجتماعی در جوامع محلی، بهبود کیفیت زندگی را نیز به همراه دارد (هانی، ۲۰۰۸). بنابراین، حمایت از بوم گردی زمانی افزایش می‌یابد که جوامع محلی تأثیرات مثبت آن را در اقتصاد و اجتماع خود احساس کنند. این بخش از یافته‌ها با نتایج تحقیق (صالحی، ۱۳۹۸) درباره منطقه هزار جریب نکا همسو است. در تحقیق صالحی، نگرش مثبت جامعه محلی نسبت به بوم گردی و آگاهی آن‌ها از اثرات اقتصادی و اجتماعی بوم گردی به طور مشابه تأیید شده است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مردم محلی، وقتی تأثیرات مثبت اقتصادی و اجتماعی بوم گردی را مشاهده می‌کنند، حمایت بیشتری از توسعه این صنعت نشان می‌دهند. همچنین، این بخش از یافته‌ها با نتایج پژوهش (چراغی و همکاران، ۱۳۹۸) که بر اهمیت اثرات اقتصادی بوم گردی در ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت مردم محلی تأکید دارد، همسو است، همه این پژوهش نشان‌دهنده همبستگی قوی بین حمایت محلی و منافع اقتصادی بوم گردی است.

در شهرستان نکا، ارتباطی قوی بین حمایت از بوم گردی و اثرات اقتصادی آن مشاهده شده است. این ارتباط را می توان با نظریه توانمندسازی جوامع محلی تحلیل کرد که بر نقش بوم گردی به عنوان محرک اقتصادی تأکید دارد. بوم گردی از طریق اشتغال زایی و افزایش درآمد، به توانمندسازی جوامع محلی منجر می شود و همین امر موجب می شود مردم محلی که اثرات اقتصادی مثبت آن را تجربه می کنند، حمایت بیشتری از بوم گردی نشان دهند (Swarbrooke, 1999). یافته های این پژوهش با نتایج تحقیق صالحی (۱۳۹۸) در منطقه هزارجریب نکا همخوانی دارد؛ در این پژوهش نیز مشخص شد که آگاهی جامعه محلی از اثرات اقتصادی بوم گردی، به حمایت بالا از توسعه آن منجر شده است. پژوهش (Rinne & Saastamoinen, 2005) در فنلاند نیز بر اهمیت اقتصادی بوم گردی تأکید می کند و نشان می دهد که بوم گردی با ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت مردم، به تقویت حمایت محلی از این فعالیت ها کمک می کند. این نتایج برجسته ساز تأثیر مثبت منافع اقتصادی بر حمایت مردم محلی از بوم گردی هستند.

در شهرستان گلوگاه، رابطه ای مثبت و معنادار میان حمایت از بوم گردی و اثرات اجتماعی و محیط زیستی آن گزارش شده است، اما اثرات اقتصادی چنین همبستگی معناداری نشان نمی دهد. این نتیجه مطابق با نظریه نگرش (Ajzen & Fishbein, 1985) است که نگرش افراد را متأثر از ارزیابی آن ها از پیامدهای یک موضوع می داند. در گلوگاه، مردم بیشتر بر منافع اجتماعی و محیط زیستی بوم گردی مانند حفظ منابع طبیعی، تقویت هویت فرهنگی و افزایش تعاملات اجتماعی تأکید دارند، که همین ارزیابی ها باعث نگرش مثبت آن ها به بوم گردی شده است. از دیدگاه توسعه پایدار، موفقیت بوم گردی به ایجاد اثرات اجتماعی و محیط زیستی ملموس وابسته است. این یافته با نتایج تحقیق صالحی (۱۳۹۷) در روستای جنت رودبار همخوانی دارد که نشان داد جامعه محلی نگرش مثبتی به اثرات اجتماعی و زیست محیطی بوم گردی دارد و از آن حمایت می کند. همچنین، پژوهش اراکی (۲۰۰۷) در مصر تأیید می کند که نگرش مثبت مردم محلی به پایداری محیط زیست نقش مهمی در توسعه بوم گردی دارد. با این حال، عدم معناداری اثرات اقتصادی بوم گردی در گلوگاه همسو با یافته های (Trejos & Chiang, 2008) است که نشان می دهد فقدان مهارت ها و هزینه های توسعه می تواند مانعی برای بهره مندی اقتصادی مردم محلی از بوم گردی باشد. این نتایج تأکید می کند که برای بهره مندی کامل از مزایای بوم گردی، باید به تمامی ابعاد توسعه پایدار، از جمله ابعاد اقتصادی، توجه شود.

از سوی دیگر، نظریه توانمندسازی جوامع محلی تأکید می کند که بوم گردی باید به گونه ای طراحی و اجرا شود که جوامع محلی احساس کنند که از آن بهره مند می شوند و کنترل بیشتری بر منابع و تصمیم گیری های مربوط به توسعه دارند (Squin, 1999). در گلوگاه، حمایت از بوم گردی ممکن است به این دلیل قوی باشد که مردم احساس می کنند بوم گردی به بهبود وضعیت محیط زیستی و اجتماعی آن ها کمک می کند، حتی اگر اثرات اقتصادی آن برایشان چندان قابل توجه نباشد. در نهایت، نظریه نگرش آیزن و فیش باین توضیح دهد که چرا ارزیابی مثبت از اثرات اجتماعی و محیط زیستی بوم گردی منجر به افزایش حمایت از آن می شود. طبق این نظریه، اگر افراد باور داشته باشند که بوم گردی به بهبود وضعیت اجتماعی و حفاظت از محیط زیست کمک می کند، نگرش مثبتی نسبت به آن خواهند داشت و به حمایت از آن تمایل بیشتری نشان می دهند. این امر به ویژه در گلوگاه که اثرات اقتصادی کمتر مورد توجه قرار گرفته، مشهود است.

بر اساس یافته های تحقیق حاضر، سه راهبرد عمده در سیاست گذاری و برنامه ریزی در این زمینه پیشنهاد می گردد:

الف) اجرایی فرایند طرح ها و پروژه های عملی برای توسعه بوم گردی در منطقه

جدول ۵. فرآیند اجرایی طرح‌ها و پروژه‌ها در منطقه شرق مازندران

اولویت اجرایی	نام پروژه	اولویت زمانی
اولویت اول	اصلاح ایمنی مسیر و بهسازی به سایت‌های گردشگری و روستاهای هدف از طریق نصب تابلوهای راهنما و گاردریل	کوتاه‌مدت ۰ تا ۱ ساله
	طراحی قسمتی از منطقه نمونه گردشگری به منظور فضای پشتیبان جهت تأمین اسکان موقت به صورت پیش‌بینی‌های اولیه‌ای نظیر آلاچیق، سرویس‌های بهداشتی و نظایر آن	
	ایجاد کمپ‌های موقت و مکان‌هایی برای چادر زدن گردشگران جهت ارائه خدمات به گردشگران در مناطقی که خانه‌های استیجاری و اقامتگاه ای بوم گردی موجود نیست	
اولویت دوم	طراحی خدمات پذیرایی موقت و نیمه پایدار مانند: رستوران‌های فصلی و مراکز خرید (خرده‌فروشی)	میان‌مدت ۲ تا ۴ ساله
	طراحی و ساخت مسیرهای پیاده‌روی، راهپیمایی	
اولویت سوم	ایجاد امکانات برای برگزاری تورها و مسابقات ورزشی مرتبط با فضای منطقه مورد مطالعه	میان‌مدت ۲ تا ۴ ساله
	طراحی و ساخت اقامتگاه‌های بیلاقی در نواحی بکر و ارتفاعات بالا	

ب. برنامه‌های پیشنهادی نرم‌افزاری

با توجه نتایج تحقیق حاضر، تهیه بسته‌های مختلف نرم‌افزاری جهت بازاریابی و توسعه بوم ردی در مناطق روستایی شرق مازندران با محوریت موضوعات ذیل پیشنهاد می‌گردد.

جدول ۶. برنامه‌های پیشنهادی نرم‌افزاری

ردیف	عنوان
۱	برگزاری نمایشگاه عکاسی از جاذبه‌های روستاهای منطقه به صورت ادواری و منظم
۲	برگزاری جشنواره کشاورزی از محصولات روستاهای منطقه
۳	تعامل با دفاتر خدمات مسافرتی تخصصی طبیعت گردی و برگزاری تور
۴	ایجاد تعاونی روستایی گردشگری با همکاری دی نفعان در روستاها
۵	انتشار اقلام تبلیغاتی جهت معرفی روستاها (بروشور، کتابچه، نقشه، CD و ...)
۶	تهیه و نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی در محور اصلی منتهی به روستاها
۷	برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت در زمینه مشاغل مرتبط با گردشگری
۸	تهیه و توزیع اقلام آموزشی درباره فرهنگ جامعه محلی و حفاظت از محیط‌زیست برای گردشگران
۹	برگزاری کارگاه‌های آموزشی ساکنین محلی در خصوص منافع گردشگری و الگوهای مشارکت
۱۰	برگزاری نشست‌های مدیریتی با شوراهای محلی و ارائه آموزش‌های لازم در این زمینه
۱۱	تشکیل تیم نظارتی و استانداردسازی خدمات اقامتی و پذیرایی موجود
۱۲	تشکیل تیم نظارت، بهسازی و ایمن‌سازی واحدهای اقامتی موجود

ج. تعریف مقاصد جدید گردشگری در برنامه تور اپراتورها در ابعاد استانی و ملی

در اینجا، هدف عبارت است از تعیین برنامه عملیاتی جهت تبدیل شرق مازندران به مقصد جدید در برنامه سفرهای داخلی و بین‌المللی گردشگران و محصولی با غنای فرهنگی، طبیعی بالا جهت قرار گرفتن در برنامه‌ریزی تور اپراتورها و دفاتر خدمات مسافرتی. مقاصد گردشگری به عنوان کانون اصلی جذب گردشگران، نقشی بنیادین را در توسعه صنعت گردشگری ایفاء می‌نمایند. این مقاصد با در برداشتن کلیه عناصر بخش عرضه سیستم گردشگری (جاذبه‌ها و فعالیت‌ها، تسهیلات و خدمات، زیرساخت‌ها و عناصر سازمانی گردشگری) تجربه کاملی از محصول گردشگری را برای گردشگران فراهم می‌نمایند. ویژگی عمده یا اصلی یک مقصد این است که باید نمایانگر یک حوزه یا منطقه مشخص (یکپارچه) باشد که دربرگیرنده محل اقامت جهانگردان، جذابیت‌های جهانگردی و جوامع محلی گردد، به‌طوری‌که شغل‌هایی را برای اهالی ایجاد کند و از یک سیستم حمل‌ونقل مناسب برخوردار باشد. امروزه تغییر و تحولات مداومی در محیط مقاصد

گردشگری شکل می‌گیرد، این موضوع آن‌ها را ناگزیر می‌سازد تا به‌طور دائم بر رویدادهای داخلی و خارجی و روندها نظارت داشته باشند و بدین ترتیب بتوانند در زمان مناسب و بر حسب ضرورت خود را با تغییرات وفق دهند. آن‌ها باید برای بقای خود به شیوه‌ای زیرکانه این تغییرات محیطی را شناسایی کرده و خود را با آن‌ها سازگار نمایند. این مقاصد بیش از گذشته نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی و تعاملی کاراً با محیط پیرامون خود می‌باشند و آن دسته از مقاصد گردشگری می‌توانند به آینده خود در جذب گردشگران امیدوار باشند که بتوانند به‌خوبی از این فرصت‌های نوظهور محیطی بهره گرفته و از تهدیدهای به وجود آمده ناشی از آن پرهیز نمایند.

نتیجه‌گیری

توسعه گردشگری دارای آثار و پیامدهای مثبت و منفی است و بحث اصلی توسعه پایدار، به حداقل رساندن آثار منفی توسعه گردشگری می‌باشد. توسعه پایدار، دارای الزامات مختلف می‌باشد که از جمله آن‌ها حمایت و مشارکت مردم در طرح‌های توسعه گردشگری می‌باشد. نتایج مطالعه حاضر نشان می‌دهد که در شهرستان بهشهر، حمایت از توسعه بوم گردی با اثرات اقتصادی و اجتماعی آن رابطه مثبت و معناداری دارد. این همبستگی را می‌توان از منظر نظریه‌های بوم گردی و توسعه پایدار تبیین کرد. بر اساس این نظریه‌ها، بوم گردی به‌عنوان یک ابزار توسعه پایدار، نه تنها به حفظ منابع طبیعی و تنوع زیستی کمک می‌کند، بلکه از طریق ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تقویت پیوندهای اجتماعی در جوامع محلی، بهبود کیفیت زندگی را نیز به همراه دارد (هانی، ۲۰۰۸). بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر، سه راهبرد عمده در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این زمینه پیشنهاد می‌گردد: الف) اجرایی فرایند طرح‌ها و پروژه‌های عملی برای توسعه بوم گردی در منطقه. ب) برنامه‌های پیشنهادی نرم‌افزاری؛ ج) تعریف مقاصد جدید گردشگری در برنامه تور اپراتورها در ابعاد استانی و ملی. انتظار می‌رود با اجرای این سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب، توسعه بوم گردی متناسب با اهداف توسعه پایدار در بخش گردشگری محقق گردد.

حامی مالی

مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت بوم گردی در نواحی شرق مازندران» است که از سوی مجری و مطابق قرارداد میان معاونت پژوهشی دانشگاه مازندران و کارفرمای آن اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان مازندران انجام شده است.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اذعان می‌دارند که هیچ تضاد منافعی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش یاری رساندند، و نیز از داوران محترم که کار ارزیابی این مقاله را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مازندران. (۱۳۹۸). گزارش وضعیت بوم گردی در مازندران، معاونت گردشگری، گزارش منتشر نشده.
- بوزرجمهری، خدیجه؛ جعفری، فهیمه و معینی، علیرضا. (۱۴۰۰). بررسی آثار و پیامدهای اقامتگاه‌های بوم گردی بر جوامع روستایی (مطالعه موردی: روستاهای کنگ و درخت سپیدار استان خراسان رضوی). *نشریه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۶(۴)، ۷۴۱-۷۶۰. [doi: 20.1001.1.25385968.1400.16.4.1.0](https://doi.org/10.25385/968.1400.16.4.1.0)
- چراغی، مهدی؛ اروچی، حسن و؛ حسام، مهدی. (۱۳۹۸). تقاضای بوم گردی استان گیلان با تأکید بر عوامل اجتماعی و اقتصادی. *مطالعات اجتماعی گردشگری*، ۷(۲)، ۳۶۳-۳۸۱.
- خواجه‌شاهکویی، علیرضا؛ خوش‌فر، غلامرضا و کریمی، لیلا. (۱۳۹۱). نقش گردشگری در توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستای زیارت شهرستان گرگان). *مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱(۳)، ۱۰۶-۱۲۵.
- دهگانی، زهرا. (۱۳۸۹). بررسی سیستم حمل‌ونقل و تأثیر آن بر صنعت گردشگری. *همایش منطقه‌ای توریسم و توسعه، یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج*، ۱۱-۱.
- رئیس‌نژاد، امیرافشین؛ جهانبخش، حیدر و حسینی، سیدمحمد. (۱۴۰۰). بررسی ارتباط ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم گردی با میزان رضایتمندی گردشگران مطالعه موردی: اقامتگاه‌های بوم گردی روستای جنت رودبار، رامسر، استان مازندران. *گردشگری و توسعه*، ۱۰(۱)، ۹۴-۸۱. [DOI: 10.22034/JTD.2020.215665.1941](https://doi.org/10.22034/JTD.2020.215665.1941)
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس مسکن شهرستان بابلسر.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۴). سرشماری عمومی نفوس مسکن شهرستان بابلسر.
- سپهوند، رضا؛ جعفری، محمد؛ سپهوند، لیلا و احمدی، امین. (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای ایستگاه بیشه). *فصلنامه جغرافیای انسانی*، ۵۰(۲)، ۲۷۶-۲۶۳. [DOI: 10.22059/JHGR.2016.59770](https://doi.org/10.22059/JHGR.2016.59770)
- سرمذ، زهره؛ بازگان، عباس و حجازی، الهه. (۱۳۷۸). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. چاپ دوم. تهران: انتشارات آگه
- سقای، مهدی و مسعودی، محمد باقر. (۱۳۹۳). *اکوسیستم‌های طبیعی و اکوتوریسم با تأکید بر ایران*. تهران: انتشارات مهکامه
- صالحی، صادق. (۱۳۹۸). تحلیل وضعیت بوم گردی در راستای توسعه گردشگری در نواحی روستایی استان مازندران (فاز ۱: منطقه هزار جریب نكاء). *دانشگاه مازندران و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مازندران*.
- صالحی، صادق؛ ابراهیمی، لیلا و فتاحی، ناصر. (۱۳۹۷). مشارکت محلی و توسعه بوم گردی (مطالعه موردی: روستای جنت رودبار). *فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۶(۳)، ۱۳۶-۱۲۱.
- استاندارداری مازندران (۱۳۹۶)، گزارش توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان مازندران، معاونت اقتصادی، گزارش منتشر نشده.
- محمدی گریفی، علیرضا؛ آمار، تیمور و قریشی میناباد. (۱۴۰۰). تحلیل نقش اقامتگاه‌های بوم گردی در اقتصاد روستاهای شهرستان رشت. *فصلنامه مهندسی جغرافیای سرزمین*، ۶(۲)، ۵۰۵-۴۸۷. [DOR: 20.1001.1.25381490.1401.6.12.4.3](https://doi.org/10.25381/490.1401.6.12.4.3)
- میمندی، فاطمه؛ کیوان نیا، سامان و شیرمحمدی، علی. (۱۴۰۲). بررسی چالش‌های هوشمند سازی اقامتگاه‌های بوم گردی. *مجله گردشگری شهری*، ۴(۱۰)، ۳۵-۱۷.
- موسوی، سیده سمیرا؛ عینالی، جمشید و جوان، فرهاد. (۱۴۰۴). سرمایه‌های جوامع محلی و توسعه اقتصادی گردشگرمحور (مورد مطالعه روستاهای هدف گردشگری استان زنجان). *فصلنامه جغرافیای انسانی*، ۵۷(۲)، ۸۱-۶۵. [doi: 10.22059/jhgr.2024.371800.1008668](https://doi.org/10.22059/jhgr.2024.371800.1008668)

References

- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Addison-Wesley.

- Bernardo, T., Lan-Hung, N. C., & Wen-Chi, H. (2008). Support networks for community-based tourism in rural Costa Rica. *The Open Area Studies Journal*, 1, 16–25.
- Bozorgmehri, Kh., Jafari, F., & Moini, A. (2021). Investigating the effects and consequences of eco-lodges on rural communities (Case study: Kong and Derakht-e Sepidar villages, Razavi Khorasan Province). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 16(4), 741–760. <https://doi.org/10.1001.1.25385968.1400.16.4.1.0> [In Persian]
- Chan, J. K. L., & Baum, T. (2007). Ecotourists' perception of ecotourism experience in Lower Kinabatangan, Sabah, Malaysia. *Journal of Sustainable Tourism*, 15, 574–590.
- Cheraghi, M., Orouji, H., & Hessam, M. (2019). Ecotourism demand in Guilan province with emphasis on social and economic factors. *Social Studies of Tourism*, 7(2), 363–381. [In Persian]
- Chiutsi, S., & Saarinen, J. (2017). Local participation in transfrontier tourism: Case of Sengwe community in Great Limpopo Transfrontier Conservation Area, Zimbabwe. *Development Southern Africa*, 34, 1–24.
- Dehghani, Z. (2010). Examining the transportation system and its impact on the tourism industry. In *Proceedings of the Regional Conference on Tourism and Development* (pp. 1–11). Islamic Azad University, Yasuj Branch. [In Persian]
- Drumm, A., & Moore, A. (2005). *Ecotourism development: A manual for conservation planners and managers* (Vol. 1, 2nd ed.). The Nature Conservancy.
- Eraqi, M. I. (2007). Ecotourism resources management as a way for sustainable tourism development in Egypt. *Tourism Analysis*, 12, 39–49.
- Fennell, D. A. (2003). *Ecotourism*. Routledge.
- General Administration of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism of Mazandaran. (2019). *Report on the status of ecotourism in Mazandaran province*. Deputy of Tourism. (Unpublished report). [In Persian]
- Higham, J. (2007). *Critical issues in ecotourism: Understanding a complex tourism phenomenon*. Butterworth-Heinemann.
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* (2nd ed.). Island Press.
- Iran Statistical Center. (2015). *General population and housing census of Babolsar County*. [In Persian]
- Iran Statistical Center. (2016). *General population and housing census of Babolsar County*. [In Persian]
- Khajeshahkohi, A. R., Khoshfar, G., & Karimi, L. (2012). The role of tourism in empowering rural women (Case study: Ziarat village, Golestan province). *Journal of Tourism Planning and Development*, 1(3), 106–125. [In Persian]
- Mazandaran Governorate. (2017). *Report on the economic, social and cultural development of Mazandaran province*. Economic Deputy. (Unpublished report). [In Persian]
- Meymandi, F., Kivania, S., & Shirmohammadi, A. (2023). Investigating the challenges of smartening eco-lodges. *Urban Tourism Journal*, 10(4), 17–35. [In Persian]
- Moeljadi, A. S. (2015). *Eco-tourism development strategy of Baluran National Park in the regency of Situbondo, East Java, Indonesia*. Faculty of Economics and Business, Brawijaya University.
- Mohammadi Gerami, A. R., Amar, T., & Ghorayshi Minabad, M. (2021). Analyzing the role of eco-lodges in the economy of villages in Rasht County. *Territorial Engineering Journal*, 6(2), 487–505. <https://doi.org/10.1001.1.25381490.1401.6.12.4.3> [In Persian]
- Moswete, N., & Thapa, B. (2015). Factors that influence support for community-based ecotourism in rural communities adjacent to the Kgalagadi Transfrontier Park, Botswana. *Journal of Ecotourism*, 14, 1–22.
- Mousavi, S. S., Einali, J., & Javan, F. (2025). Local community capitals and tourist-oriented economic development (Case study of target tourism villages in Zanzan province). *Human Geography Quarterly*, 57(2), 65–81. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2024.371800.1008668> [In Persian]

- Raeisi Nejad, A. A., Jahambakhsh, H., & Hosseini, S. M. (2021). Investigating the relationship between the architectural structure of eco-lodges and tourist satisfaction (Case study: Eco-lodges in Jannat Rudbar village, Ramsar, Mazandaran province). *Tourism and Development*, 10(1), 81–94. <https://doi.org/10.22034/JTD.2020.215665.1941> [In Persian]
- Rinne, P., & Saastamoinen, O. (2005). Local economic role of nature-based tourism in Kuhmo municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 5(2), 89–101.
- Saghai, M., & Masoudi, M. B. (2014). *Natural ecosystems and ecotourism with emphasis on Iran*. Mahkameh Publications. [In Persian]
- Salehi, S. (2019). *Analysis of the ecotourism situation for tourism development in rural areas of Mazandaran province (Phase 1: Hezarjarib region of Neka)*. University of Mazandaran; General Administration of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism of Mazandaran. [In Persian]
- Salehi, S., Ebrahimi, L., & Fattahi, N. (2018). Local participation and ecotourism development (Case study: Jannat Rudbar village). *Environmental Education and Sustainable Development Quarterly*, 6(3), 121–136. [In Persian]
- Sarmad, Z., Bazargan, A., & Hejazi, E. (1999). *Research methods in behavioral sciences* (2nd ed.). Agah Publications. [In Persian]
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism Management*, 20(2), 245–249. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00069-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00069-7)
- Sepehvand, R., Jafari, M., Sepehvand, L., & Ahmadi, A. (2018). Strategic planning for rural ecotourism development (Case study: Istgah-e Bisheh village). *Human Geography Quarterly*, 50(2), 263–276. <https://doi.org/10.22059/JHGR.2016.59770> [In Persian]
- Sharma, A., Paudel, G. S., & Tripathi, S. (2018). Ecotourism in Gaurishankar Conservation Area: Source of income, satisfaction and perception of local people. *International Journal of Research in Tourism and Hospitality*, 4.
- Shellyanne, W., Indera, S.-A., & Agustina, C. (2014). *The ecotourism industry in the Caribbean: A value chain analysis*. Inter-American Development Bank.
- Stone, M. J. (2002). *Ecotourism and community development: Case studies from Hainan, China* (Master's thesis). University of Waterloo.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. CABI Publishing.
- Trejos, B. C., Lan-Hung, N., & Wen-Chi, H. (2008). Support networks for community-based tourism in rural Costa Rica. *The Open Area Studies Journal*, 1, 16–25.
- Winkler, T., & Zimmermann, F. (2014). Ecotourism as a community development tool: Development of an evaluation framework. *Current Issues of Tourism Research*, 4(2).
- Witt, L., van der Merwe, P., & Melville, S. (2011). *An ecotourism model for South African national parks*. North-West University.
- Wood, P. (2014). The implementation and sustainability of village conservation agreements around Kerinci Seblat National Park, Indonesia. *Society & Natural Resources*, 27(6), 602–620.